

## A MAGYAR KISEBBSÉG POLITIKAI HELYZETE AZ S. H. S-ÁLLAMBAN.

**H**A VALAMELY politikai párt értékét azzal a sikerrel mérjük, amelyet működésével elért, akkor az „utódállamok”, magyar kisebbségi pártjait vádakkal kellene illetnünk. Mert az a pozitív politikai eredmény, amelyet Szüllő Géza és Szentiványi József felvidéki, Bethlen György gróf erdélyi és Sántha György délvidéki magyar kisebbségi pártjai kilenc év óta felmutathattak, a reális siker skáláján nem valami magas fokot jelez. De tévedés, sőt igazságtalanság volna elszakított magyarságunk politikáját csak ezzel az anyagiasság szemmértékkel mérni. A kisebbségi politika nemcsak a kisebbségre szakadt pusztán politikai tény, hanem ezenfelül egyetemes erkölcsi teher is, amelyet a miUennáris magyar múlt, a nehéz magyar jelen, az ígéretesebb magyar jövő külön is a kálváriát járó magyar kisebbség nehéz útjára rak. A kisebbségi magyar politika sehol sem lehet csak a ma megalkuvó opportunizmusa, hanem a holnap élni akaró és tudó optimizmusának is kell lennie. Ha ez állásontról értékeljük elcsatolt magyarságunk kilenc éves kisebbségi politikáját, akkor sikereik, amelyek inkább erkölcsiek, mint reálisok, valóban elismerésre méltók. Kétségtelenül erkölcsi sikerük, hogy a megtört magyar nemzeti Öntudat újra gerincesen áll és erősen cseng a szó, mely az eltépett magyar kultúra egyetemességét és kapcsolatát hangoztatja. Felvirágzott Erdély új magyar irodalma és harcol ott a megerősödött magyar sajtó. A kisebbségi magyar politika az elcsatolt területeken nem merül ki ma többé abban, hogy az új államok szűkmarkú politikájától holmi apróbb reális sikereket taktikázzon ki.

Politikai siker tekintetében a legszegényebb az S. H. S-állambeli Magyar Párt. Sok oka és magyarázata van ennek a kedvezőtlen ténynek. Az első ok kétségkívül Belgrád bizantinus és balkáni eszközökkel dolgozó politikája, amellyel szemben az európai szellemű szlovének és horvátok sem tudnak megnyugtató, pozitív sikerekre rámutatni, annál kevésbé az a Magyar Párt, amelynek már létjogosultságát is kétségbevonta eddig a szerb politikai vezérkar. További oka a politikai sikertelenségnek az ottani magyarság relatíve csekély száma. Félmilliónyi számukkal a délszláv országos politikában csak átmeneti és taktikai súlyuk lehet a törzsi hegemoniáért folyó keserű harcokban. Belső, tartalmi súlyuknak tán Nyugaton lehetne abszolút értéke, de nem a Száva túlsó partján. Ezenkívül a délvidéki magyarság önmagában rejlő nehézségei: a külön délvidéki történelmi magyar lélek hiánya, az ottani „magyar emigráció” évekig tartó, most már apadó, de mindig egységet bontó izgatásai, földrajzi és közigazgatási szétszóródottságuk, a Pasics-stflusú hivatalos, a Pribicevics által pártfogolt „felelőtlen”

terror: mind olyan nyomót okok és magyarázatok, amelyekért hetővé teszik azt a minimális politikai sikert, amelyet a délvidéki Magyar Párt eddig a javára írhat.

Ezzel szemben viszont nem szabad felednünk azokat az erkölcsi sikereket, amelyeket a jugoszláviai Magyar Párt kilenc évi harca és szenvedése árán elért. Felrázta a magyarságot abból a szinte kétségbeesett letargiából, amely évekig egyaránt megfékülte a tiszaháti, a bácskai, a bán-sági, a baranyai, a vendvidéki és főleg a szlavóniai magyarságot. Felébresztette az egység és a kisebbségi sors öntudatát a magyarok bomlott soraiban. Tartotta a magyar szót a gyérszámú magyar egyesületekben, az egyenként kikönyörgött olvasóköri körökben, a műkedvelők színpaddeszkáin és ma már egyengeti útját, hasogatja barázdáit a bontakozó magyar irodalom magvetői előtt is. Fájó és panaszos, óvatos és sokszor hangos lelküsmeretével szegődött annak a magyarságnak, amely sokáig maga is azt hitte, hogy a szerb asszimilációnak kell minden segítség és az eredményes defenzíva minden lehetősége nélkül áldozatául esnie. Aki nem ismeri a szerbizmus őseréjű nacionalizmusának mindent legázoló lendületét, az aligha fogja megbecsülhetni azt az erkölcsi sikert, hogy ma már az S. H. S.-államban a magyarság non csupán népszámlálási adat, egy csökkenő szám, hanem nyelvéből élő, kultúrájában talpraállott magyar kisebbség, amely nem fog és nem akar füstté válni, sőt megtagadott politikai ponderabilitását is megmentette.

1918. ÖSZIRÓZSÁS októberének 19. napján már megalakul Zágrábban a „Narodno Vijeće“ Korosec Ante, Pavelics Ante és Pribicsevics Szvetozár szellemi vezérlete alatt és kimondja, hogy a „wilsoni önrendelkezés“ alapján a monarchia délszláv részei, — tehát Horvátország, Dalmácia, Bosznia-Hercegovina, Szlovénia, a Bácska, a Bán-ság, a Baranya — mint tényleges jugoszláv többségű terület: Szerbiával szövetkezve-egyesülve, megalakítják Jugoszláviát.

November 1-én viszont Újvidéken alakul meg a szerb „Narodni Odbor“, tisztára szerbekből, Tomics Jása elnöklété alatt, amely ugyancsak örök időkre kimondja, hogy a szerb „Vojvodina“, 1848-i történelmi területeivel, minden feltétel nélkül a győztes Szerbiához, az anyaországhoz csatlakozik. A „Narodni Odbor“ helyébe november 25-én a „Narodna Uprava“ lép, átvéve az imperiumot azokon a délmagyarországi területeken, amelyeket a diadalmas szalonikii szerb hadsereg meghódít. De erről az önrendelkezési alapon nyugvó zágrábi és újvidéki határozatról sem a magyarok, sem a németek nem tudtak semmit, sőt egyáltalán az eseményeket sem értették meg. Csak egy-két zavaros hét után tapasztalták az újvidéki szerb, úgynevezett „vojvodinai imperium“ kibontakozását.

A szerb hadsereg bevonulásával, amely november hó folyamán ment végbe, minden magyar politikai keret és életforma szétbomlik. A magyar társadalmi egyesületeknek, sőt az egyházközösségeknek működését is fel-függesztik.

1918. december 1-én Belgrádban a laibachi, a zágrábi, a sarajevói, az újvidéki délszláv nemzeti tanácsok kiküldöttei hivatalosan is kikiáltják Szerbiával való egyesülésüket és a Karagyorgye-dinasztia alatt a szerbek-horvátok-szlovének királyságát. Ez volna íme, a mai nemzetközileg is elismert S. H. S.-állam megalakulásának rövidfoglalt története és a szlávok szerint „a délszláv népek szabad akaratából folyó belső jogalapja“. Mindez a magyarság és a németiség megkérdése, sőt tudta nélkül történt.

A magyarság így 1918 óta egésze 1922. január 26-ig minden nyilvános élet és jog nélkül volt: sem állampolgári, sem politikai jogokkal nem rendelkezett. Az alkotmányozó nemzetgyűlési választásokon, 1920. novemberé-

ben nem volt szabad részt vennie s így a vidovdáni alkotmány (1921 június 29) megalkotásához sem szólhatott hozzá. Azt „röla, nélküle” hirdette ki Sándor régens. Őket ez időben a békeszerződések ellenére nem tekintették teljesjogú jugoszláv állampolgároknak s a vidovdáni alkotmány ellenére sem, mert éppen a békeszerződések értelmében jogukban állott nemzeti államuk javára való „optálhatás“. Az opció pedig végleg minden formájában csak 1922 január hó 26-án járt le. Ez alatt a három év alatt a magyarság egész művelődési és társadalmi élete csak abban állhatott, hogy néhány asztaltársaság bús körében elmélkedett hangtalanul bizonytalan sorsa felett. Politikai élete pedig abban merült ki, hogy alaposan cenzúrázott lapjaiban hangfogóval írogatott jövőben követendő politikájáról.

Amikor az opciós határidő lejárt, a magyarságnak immár jogában állott a politikai tevékenység is. Azért már 1922 január 29-én sietett Szabadkán megalakítani a megszervezendő Országos Magyar Párt szabadkai helyi szervezetét, élén egy száztagú szervező bizottsággal. Nagy Ödön, szabadion ügyvéd ezen az első magyar kisebbségi gyűlésen így kezdi meg történelmi beszédét: „A mai napnak jelentősége van, mert amióta kisebbséggé alakítottak át, ez az első alkalom, hogy együvégyűltek azok, akiket az egyforma sors, az anyanyelv, a vérrokonság, a kultúra közössége, a sokszázados múlt, az emlékezés és a szeretet fűz egymáshoz... Ha továbbra is ölhetett kezekkel nézzük az állam életét, az élet csúnyán át fog gázolni rajtunk, s mindenki joggal hihetné, hogy bajokat, sérelmeket nem szenvedtünk, orvosolni valónk nincsen... s a kisebbségi jogok minden előnyét élvezzük.“ A lelkesen látogatott gyűlésen az aktivisták győztek azok felett a passzivisták felett, akik még nem tartották az S. H. S.-állam belpolitikai viszonyait annyira lehiggadtaknak, hogy a magyar kisebbségi párt nyíltan és fizikai megtámadások nélkül a politikai porondra léphetne. Az egybegyűlt magyarság döntő többsége azonban kimondja, hogy politikai tevékenységbe fog. A szervezkedést felülről lefelé megkezdi: először a városokban, azután a járási székhelyeken és végül a falvakban. Akkor ez volt az egyetlen lehetőség. De a szervezkedés így sem ment simán; a helyi hatóságok ezer akadályt gördítenek a jogos szervezkedés elé, de akcióba lép a nagyszerb ifjúsági Orjuna és Smao is a fegyveres dobrovojacokkal együttesen és fűtykösökkel verik szét a magyar alakuló gyűléseket.

1922 április 19-én Pasic Nikola miniszterelnök hívására a Magyar Párt vezetősége megjelenik Belgrádban. Ez első tárgyalás eredménye egy mérsékelt hangú, jogi alapokon nyugvó memorandum volt.

1922 szeptember hó 17-én Zentán, a város főterén tízezernyi mindenfelől összesereglett magyarság jelenlétében megalakul a Jugoszláviai Országos Magyar Párt. A krónikás úgy számol be erről az első szabad ég alatt megtartott magyar politikai népgyűlésről, hogy annak lefolyását híven leírnia nem lehet, mert ebből a leírásából hiányoznák a „magyar szívek összedobbanása és a magyar örömkönyvek csillogása“. A párt elnöke: Sántha György, szabadkai igazgató-főorvos, társelnökei: Várady Imre, volt magyar országgyűlési képviselő (Nagybecskerek), Gráber László ügyvéd (Pancsova), Faldone Árpád nagybirtokos (Zombor) és Sóthy Ádám volt városi főügyész (Zenta) lettek. A párt ügyvezetőjévé pedig Nagy Ödön szabadkai ügyvédet választották. Ezenkívül egy. száztagú vezérlő bizottságot állítanak a párt élére a „Vajdaság“ minden magyarlakta területéről. A párt politikai taktikájának esetenkénti megszabását az elnökségre bízzák azzal az általános irányelvvel, hogy amelyik többet biztosít a szláv pártok közül, azzal kell haladni a párt önállóságának gondos fenntartása mellett. A Magyar Párt ezzel kimondotta, hogy önálló kisebbségi alapra helyezkedik. Elismeri a vidovdáni alkotmányt, de nem ismer sem világnézeti, sem kizárólag

szociális, agrár, vagy felekezeti tagozódásokat a magyarság között. Programját tizenhat pontban foglalta össze.

1923 március hó 25-én országos választások következnek. A Magyar Pán hiába fejt ki heroikus erőfeszítéseket, Pasics—Pribicevics még választói joghoz sem juttatja a magyarság tömegeit. Csupán egyetlen magyarlakta járásban vesznek fél mutatóba magyarokat is a választói névjegyzékekbe. Hiába a választói törvény, az alkotmány, titkos belügyminiszeri rendelet alapján kihagyják a választók névjegyzékéből a magyarság nagy többségét. Ennek következtében a Magyar Párt egy kiáltványban kénytelen tudtára adni „az ország magyar népének“, hogy tiltakozásul az újabb jogfosztás ellen, passzivitásban marad az egész magyarság. S mindez azért történt így, mert Pasics és Pribicevics túlzó nacionalista kormányzó-blokkja még nem akart a Narodna Skupstinában önálló magyar kisebbségi pártot látni, a Magyar Párt viszont nem volt hajlandó erkölcsi fundamentumát: a kisebbségi alapot feladni, amint ezt tőle Pasics követelte. A magyarság újra parlamenti képviselést nélkül maradt.

1925 február 8-án ismét országos választások voltak. Ezúttal Pasics maga választ, — életében utoljára, de nála is szokatlanul drasztikus eszközökkel. Választási jelszava: letörni minden eszközzel a nemzeti kisebbségeket, mert csak ezeken a kisebbségi területeken juthat többséghez. A többséget valóban sikerül is megteremtenie a kisebbségek letiprásával. A Magyar Párt teljes vereséget szenved. Egyetlen képviselőt sem sikerül megválasztania. Különbösen most is csak szavazói töredékével tudott az urnák elé jutni, ha ugyan oda egyáltalán átvergődhetett a csendőrségi kordonokon keresztül. Választóit most sem vették fel a névjegyzékekbe, megint titkos belügyminiszeri rendeletre. Már három év óta volt az S. H. S.-államnak alkotmánya, már három év óta járt le az opció határideje, de azért a magyarság most sem érthette el a legprimitívebb állampolgári jogait és politikai életének szabad gyakorlatát.

1927 szeptember 11-én immár negyedik országos választás volt. Pasics most már nem él, Pribicevics pedig az ellenzéken vergődik. A választásokat ezúttal a „szelíd és királypárti“ Vukicsevics Velja vezeti az átfogó „negyedik párt“<sup>41</sup> gondolatával és a liberális köpenyű demokratákkal szövetkezve. Ez a választás politikailag a legnehezebb volt a Magyar Pártra. Vukicsevics ugyanis paktumra szólította fel a Magyar Pártot a radikálisok nevében, de a kormányzó koalícióban ott vannak ezúttal a demokraták is. Ha tehát csak a radikálisokkal megy a magyarság, a demokraták hatalma és haragja fogja őket sújtani, ha pedig az önállóság teljes feladásával paktál le mandátumok fejében, akkor a párt önállósága kerül gyanús színbe a magyar választók szemében. Mit tesz tehát? Észak-Bácskában és a Bánságban Vukicsevicsel szövetkezik, a Közép-Bácskában a demokratákkal indul, a Dél-Bácskában pedig önállóan veszi fel a harcot. Most már Vukicsevics nagy tömegekben véteti fel a magyar szövetségeseit a választói listákra, mert szüksége van rájuk. Végre kilenc évi teljes sikertelenség után: felcsillog az első siker a láthatáron. Észak-Bácskában győz Sterliczky Dénes, a Magyar Párt politikai főtitkára, a Bánságban pedig mandátumhoz jut Várady Imre, a bánsági magyarság vezére. Zomborban ellenben megbukik Deák Leó, umalopások miatt, alig 70 szavazattal. Ugyanígy megbukik Újvidéken alig egy-kétszáz szavazattal az önálló listával fellépett Király Károly is, az adai magyarság vezére. Szomorú és nehéz harcok árán, 1918 óta végre mégis két magyarpáni képviselő ül a viharos belgrádi skupstinában. Pozitív sikernek nem nagy siker, hiszen száma szerint legalább nyolc-tíz képviselő illetné meg a délvidéki magyarságot, de azért sokkal nagyobb eredményt jelent ezúttal az a tény, hogy végre a Magyar Párt megszervezve állhat

csaknem a legtöbb magyarlakta községben és végre 70—80%-ban bekerült a választói névjegyzékekbe is. Majdnem tízévi harc árán, íme, a Magyar Párt megmentette a magyarság eddig megtagadott politikai ponderabilitását, — de mindenesetre megmentette, nagyrészen legalább, a magyarság legprimitívabb állampolgári és politikai jogait is.

Nem volna teljes a délvidéki magyarság politikai életének rajza, ha itt ki nem térnénk egyúttal az úgynevezett közigazgatási politikára is.

Az S. H. S. -államban megalakulása óta, illetve 1919 óta, a Magyarországtól elcsatolt területen a községi és megyei autonóm közigazgatást a belgrádi kormány által kinevezett, vagy amint hivatalosan mondták, a „kibővített tanácsok“ vezették. Ezekben a kinevezett tanácsokban aránytalan többségben mindig a szerbek, vagy legalább is a szlávok ültek. Magyarok csak nagyritkán és kevesen. Közigazgatási autonómiáról tehát nem lehetett szó, habár ugyanakkor Szerbiában, sőt a más délszlávok által lakott, egyesített területeken is, a nép által választott képviselőtestületek álltak a községek, illetve a kerületek élén. Pasics Nikola élete végéig nem tudta elképzelni, hogy az ő „Nagyszerbiája“-nak valamely városában, vagy községében magyar és német kisebbség intézze belső községi ügyeit. Csak a „gyenge“ Uzunovics-kormány vállalkozott arra, hogy a „Vojvodina“ területén is megkísérli visszaállítani a régen esedékes és az ottani szerbek által is a közismert korrupciók miatt türelmetlenül követelt helyi autonómiákat. Először óvatosan csak felülről kezdte a kísérleteit, vagyis országosan csak a kerületi választásokat rendelte el. De, hogy a kerületekben is biztosítsa legalább is a szláv többséget, szövetségre lépett a magyarokkal és a németekkel, persze, csak annyi helyet juttatva nekik a közös listákon, hogy kisebbségi támogatás mellett mégis kikerüljön a szerb többség. Így zajlottak le 1927 január hó 23-án a „Vajdaságban“ az első autonóm kerületi választások a kisebbségekkel támogatott kormánykoalíció fényes győzelmével. A Magyar Párt 12 kerületi képviselőt kapott a radikálisokkal „ad hoc“ szövetkezett lajstromokon és 4 magyar került be az ellenzék listám. Így ezentúl legalább szavát hallathatja a magyarság a kerületi közigazgatásban.

Az 1927/28 évi szerb költségvetési törvény magáévá tette az 1886 évi XXI. és XXII. magyar törvényhatósági és községi törvényt és ennek alapján rendelte el a költségvetési 165. §-szal a községi választásokat az elcsatolt Dél-Magyarország területén. A magyar törvényből azonban kihagyta a 32—54-ig terjedő szakaszokat s ezek helyébe ezeket a módosításokat iktatja: községi képviselőtestület a maga egészében választott, a választás titkos, általános és közvetlen szavazati jog alapján történik és mandátuma 3 évre szól. Aktív választójoga van minden 21 éves jugoszláv férfi állampolgárnak, aki a választói névjegyzékekbe fel van véve, passzív választójoga viszont minden 24 éves jugoszláv férfi állampolgárnak van, ha a törvény által ettől a jogától nincsen ítélettel megfosztva. Községekben 20 képviselő a legkevesebb, 40 a legtöbb. Városokban zo ezer lakosig 40,20 ezerig 60,30 ezerig 72, 50 ezerig 80, ezen túl pedig 100 képviselőtestületi tag választandó. Más-különbben minden 100 lakosra egy képviselő esik. A választás lajstromos.

Az így módosított magyar törvénynek az alapján 1927 november hó 6-án történt meg az első községi választás az elcsatolt Délvidéken s ennek alapján fog majd működni a községi autonómia mindaddig, amíg a Skupstina nem hozza meg az egységes közigazgatási törvényt. Ezúttal a Magyar Párt, ahol ez lehetséges volt, minden magyar községben önálló listával lépett fel és végre örvendetes pozitív sikerhez is jutott. A helyi politikai viszonyokhoz képest azonban itt-ott mégis majd a demokratákkal, majd a németekkel, majd a radikálisokkal volt kénytelen közös lajstromon szerepelni. Voltak ugyan ezúttal is magyarok, akik az önálló magyar lista ellenére

mégis a demokratákra szavaztak, vagy a rádicsianusokkal tartottak, de ennek a községi politikában az egyetemes magyarságra nincs nagyobb káránya, mert ez esetben a támogatás nem annyira a demokratapártnak és Rádiósnak szolt, mint inkább azoknak a magyaroknak, akik a demokraták, vagy a Rádicsék listáin szerepeltek. Különös ambícióval szállt síkra a győzelemért az újvidéki magyarság, mert meg akarta mutatni, hogy a 'szerb Athénben' él. Oly nagymérvű fegyelemről tett tanúságot a diadal akarásában, hogy ma az újvidéki városi képviselőtestület második legnagyobb pártjává lendült. Hasonlóan szép siker koronázta a tiszaháti magyarságot, nagyrészen a középső Bácskát és az ébredező Baranyát is. De talán a legmeghatóbb a sajkásvidéki szétszórt magyarság összefogása ezeken a kiválólag szerbek által lakott tájakon: itt is behozta a maga egy-két képviselőjét 90—100 szavazatával. Végre tehát elérte a Magyar Párt, amit régóta akart; megmutatta politikai erejét és értékét a belgrádi hatalomnak.

Hogy mi lesz a hatása, eredménye győzelmének? Ha el akar valamit érni a kisebbségi jogok terén, valószínűleg össze kell majd fognia ezentúl is a szerb kormányzópartokkal, de ezentúl támogatásának meglesz a reális ára is: a magyar érdekek fokozottabb kielégítése. Nem szabad elfelednünk, hogy az S. H. S.-államban a községi politika nem egyedül községi természetű érdekeken épül fel, hanem mindig összefügg az országos pártpolitikával, annak néha alapja, néha kiindulása, a legtöbbször a függvénye és mindig a tükre. Akié tehát a község politikája, azé az országos pártpolitikai túlsúly is. Ezért van különös súlya a most lezajlott községi választásnak az S. H. S.-államban. A legfőbb és a legpozitívebb eredménye ennek a magyar előretörésnek az, hogy ezentúl a magyarság is beleszólhat legközvetlenebb ügyeinek intézésébe, anyagi érdekeinek igazgatásába. De a Magyar Párt megkapta ezekkel a választóssokkal a magyar nép részéről is a maga szám-szerű eleven tartalmát.

Egyetlen szomorúbb adata a községi választásoknak a magyarságra az a körülmény, hogy a „független munkáspárt“ cégére alatt több ezer magyar szavazó és több magyar képviselő húzódik meg. A független munkáspárt 142 képviselőt kapott, ebből körülbelül 90 a magyar. Ezek azok a szerencsétlen magyar cselédek és földmunkások, akik a magyar nagybirtokok felaprózása következtében kereset és kenyér nélkül maradtak, földet pedig, mint magyarok, nem igényelhetek és nem is kaptak. Így boldogtalan nyomorúságuk alkalmas talajnak bizonyult az elszánt kommunizmus számára. Nyomorúságukban talán nem is a magyarságukat feledték el, csak nem bíznak a szerb polgári demokráciában, amely őket a földreformból kitagadta.

EZ VOLT kilenc év óta és ez ma az S. H. S.-államba csatolt magyarság sikereiben szegény, de szenvedésekben gazdag politikai élete. Ez a politika még nem befejezett, ma még nem megnyugtató. Még minimális a sikere, de annyi való, hogy a csekély lehetőségek tövises útján, tanulva és tapasztalva, lassan halad előre: az elviselhetőbb jövője felé. Ha egyszer majd a magyar történet megírja az elszakított magyarság küzdelmeit, szenvedéseit, vajúdásait, útkereséseit, meg fogja állapítani azt is, hogy az elcsatolt Délvidék valaha könnyed és dalos magyarsága a szerbség primitív erejű nacionalizmusának lendületes nyomása alatt és általában a filozófiai jugoszlávizmus gyakorlati elfogultsága ellenére is, kifejtette lelke legmélyéből a hagyományos magyar politikai ösztönt, a magyar egyetemes célok megérzését, a faji élniakarást, de különösen a jövőjébe vetett komoly és törhetetlen hitet. Ez az elcsatolt délvidéki magyarság a szenvedéstől üllőjén acélosodon új magyar típusú, a hazájától elszakított magyarság típusává.

BERKES JÓZSEF.